

LAPIN RAJAT JA MURRERAJAT

TEHTÄVÄN ASETTELU

Käsittelen tässä artikkelissa eri aikoina voimassa olleiden hallinnollisten rajojen vaikutusta peräpohjalaisten murteiden syntyyn. Nykyisten alaryhmien muotoutumiseen ovat nimittäin hyvin selkeästi vaikuttaneet niin sanottujen lapinmaiden rajanvedot ja muiden hallintorajojen linjaukset aina varhaiskeskiajalta lähtien. Kaikki nuo rajat ovat käytössä myös nykyään joko läänin- tai kunnanrajoina. Samalla on mahdollisuus katsoa uudesta näkökulmasta peräpohjalaismurteiden syntyyn vaikuttaneita keroksia, joiksi aiemmassa dialektologisessa kirjallisuudessa on mainittu muinaishämäläinen, lounainen, muinaiskarjalainen ja savolainen murrekomponentti (Paunonen 1987: 216–230). Edelleen jako viiteen alaryhmään käy kyseenalaiseksi, kun sitä tarkastellaan vanhoille hallintorajoille kasautuneiden eri piirteiden isoglossikimppujen valossa.

Metodinen lähtökohtani on murrepiirteiden levinnässä. Etsin siis tiettyjen kielellisten seikkojen levinnälle selitystä kerran voimassa olleista hallinto- ja nautintarajoista, eli näkökulmani on aina kielestä katsova. Tämän vuoksi pidättäydyn erilaisten historiallisten lähteiden tarkemmasta kommentoinnista ja niistä moninaisista valtiollisista ja elinkeinohistoriallisista seikoista, jotka ovat olleet esitettyjen rajanvetojen taustalla. Tarkasteltaviksi otan ne äänne- ja muoto-opilliset piirteet, jotka peräpohjalaisissa murteissa yleensä vaihtelevat ja erottavat alaryhmiä toisistaan. Samalla näitä piirteitä on yleisemminkin käytetty erottelemaan suomen murteita toisistaan. Näitä ovat:

1. jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* edustus,
2. jälkitavujen *eA-* ja *OA-*yhtymien edustus,
3. inessiivin pääte, joko *sA* tai *ssA*,
4. *švaa*-vokaali,
5. persoonapronominit *mie* ja *sie*,
6. *st-*yhtymän assimilaatio sekä
7. *mUs*-tunnuksinen superlatiivi, jota on pidetty saamelaislainana.

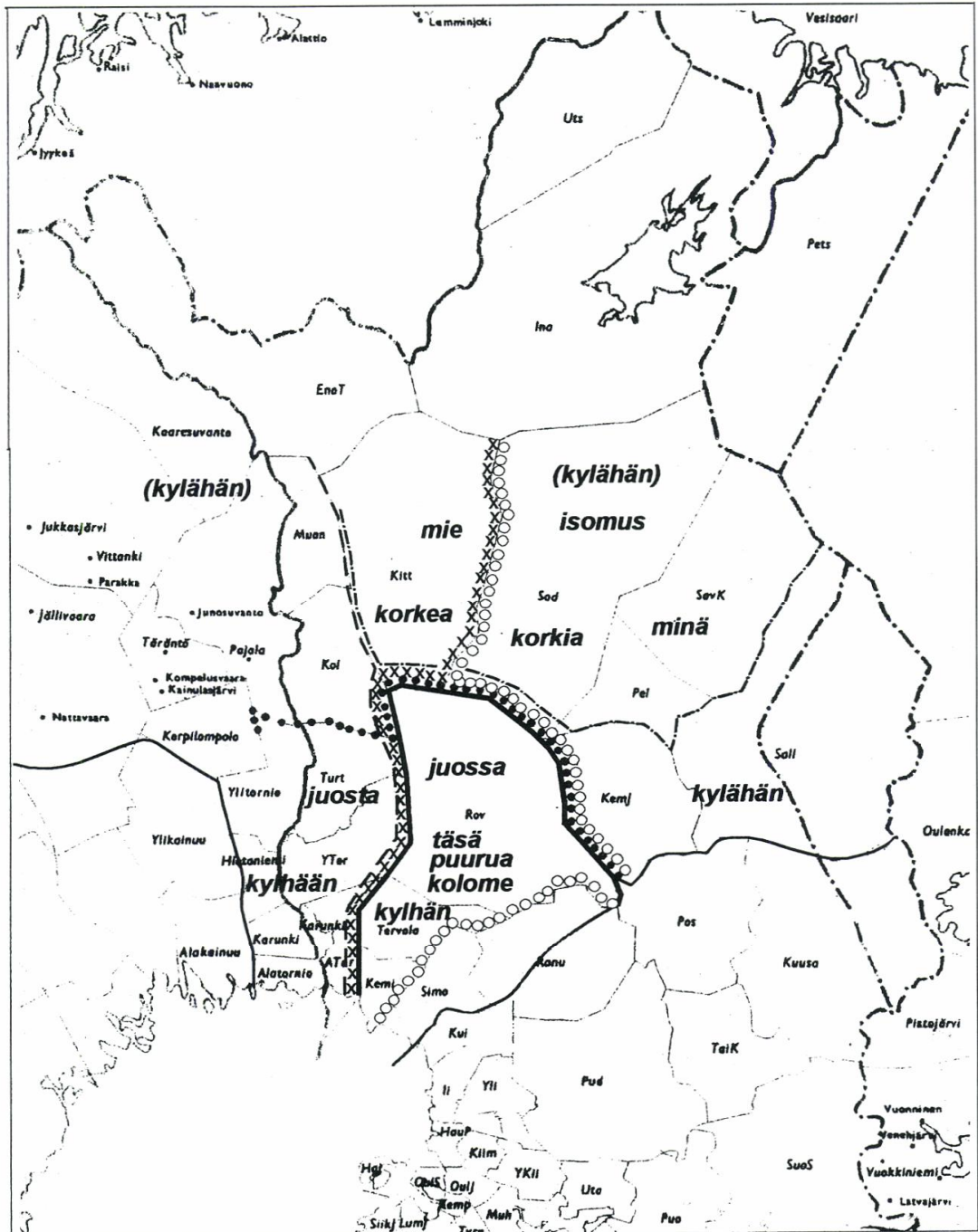
Muita piirteitä olisi vielä esimerkiksi yleisgemaatio, joka vanhastaan Kemijärven ryhmästä on puuttunut tai ollut edustukseltaan horjuvaa. Omaleimaisen ryhmänsä muodostaa vielä Jällivaaran murre, joka tässä esityksessä jää vain muutamien viittausten varaan. Saamen vaikutusta osoittavat piirteet ovat harvafrekvenssisiä ja muutenkin varsin »näkyvämmiä» murteellisuuksia, mutta niiden mukaanotto tähän tarkasteluun on kuitenkin sikäli perusteltua, että ne ovat mielenkiintoisia diakronisessa ja alueellisessa mielessä ja että niillä on oma erityinen osuutensa peräpohjalaismurteiden syntyprosesseja ja erilyhtöisiä aineksia tarkasteltaessa.

Tarkasteltavista piirteistä jo Cannelin esittää Tornion, Kemin ja Kemijärven ryhmien erotuskriteereiksi kaikki muut paitsi švaa-vokaalin ja *mUs*-superlatiivin (1888: 3–5). Lisäksi hän kommentoi yleisgemaatiota, gemaattanasaalien ja -likvidoitien lyhenemistä ja monikon partitiivityyppejä *vierhaita* ~ *vierhaja*. Tähän Cannelinin esittämään jakoon ovat sittemmin tukeutuneet kaikki peräpohjalaismurteiden myöhemmät ryhmittelyt. Airila on kuitenkin lisännyt luetteloon muutamia Kemin ja Tornion murteita erottelevia piirteitä. Tässä tarkastelemistani hän mainitsee *st*-yhtymän assimilaaation, joka on tunnettu vain Kemin ja Kemijärven murteessa ja erottelee siis Tornion murretta näistä sekä *mUs*-superlatiivin, jonka hän mainitsee kuuluvan Kemin murteen pohjoisosiin. (1912: 1–3.) Tarkastelemieni piirteiden edustuksen Cannelin ja Airila esittävät seuraavasti:

Piirre	Tornion murre	Kemin murre	Kemijärven murre
-h-	<i>talhoon</i>	<i>talhon</i>	<i>talohon</i>
-eA	<i>lukea</i>	<i>lukia</i>	<i>lukia</i>
-OA	<i>maitoa</i>	<i>maitua</i>	<i>maitoa</i>
inessiivi	<i>talossa</i>	<i>talosa</i>	<i>talossa</i>
pers. pron.	<i>mie, sie ~ mi, si</i>	<i>mie, sie</i>	<i>minä, sinä</i>
<i>st</i> -yhtymä	<i>juosta</i>	<i>juossa</i>	<i>juossa</i>
superlat.	–	<i>isomus</i>	–

Vaikka peräpohjalaismurteiden alaryhmien jako onkin pysynyt ennallaan ja vaikka Cannelinin ja Airilan esittämät luokittelut valtaosin pitävätkin paikkansa, myöhemmässä tutkimuksessa on useiden piirteiden osalta esitetty tarkennuksia. Itse olen väitöskirjassani esittänyt jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n alueellisen ja ajallisen variaation yksityiskohdaisesti (Mantila 1992). Jälkitavujen vokaaliyhtymien edustukseen ovat Kettunen (1930: 86) ja Rapola (1966: 416) esittäneet tarkennuksia. Lisäksi aivan viime aikoina tehdyt opinnäytetyöt ovat vielä olennaisesti pystyneet valottamaan peräpohjalaismurteiden alaryhmien eroja ja ominaispiirteitä (esim. Atsinki 1997; Ollila 1988). Edelleen mainitsemaani saamelaisvaikutusta ei dialektologisessa kirjallisuudessamme ole ennen tätä juuri kommentoitu.

Kartassa 1 esitän tutkimieni piirteiden isoglossit siten, kuin ne nykytutkimuksen mukaan kulkevat. Kartasta näkyy, että vahvimmat rajat hahmottuvat osin muualle, kuin mihi tutkimuskirjallisuuden tähänastinen kaanon esittää. Seuraavissa luvuissa vertaan erilaisten hallinnollisten rajojen kehitystä isoglossien muotoutumiseen.

Kartta 1. Tutkittavien kielenpiirteiden levinneisyys.

<i>täsä, puurua, kolome</i>	—————
säännöllinen <i>kylhän</i> -tyyppi	•••••
korkea~korkia	x x x x
minä~mie	o o o o
juosta~juossa	- - - -
isomus	- · - · -

Kartta 1. Tutkittavien kielenpiirteiden levinneisyys. Kartan on piirtänyt puhtaaksi Kristiina Karjalainen.

TORNION JA KEMIN MURTEEN SEKÄ UPSALAN JA TURUN HIIPPAKUNTIEN RAJA

On oikeastaan hämmästyttävää, miten selkeästi nykymurteessakin tuntuu ero Keminmaan (Kemin maaseurakunta) ja Tornion (Alatornio) välillä, vaikka matkaa keskusten välillä on vain parisenkymmentä kilometriä. Tässä tarkastelluista piirteistä švaa, jälkitavujen *OA*- ja *eA*-yhtymien edustus, geminaatta-inessiivi, *st*-yhtymän assimilaatio ja jälkitavujen *h:n* edustus erottavat näitä kahta murretta toisistaan, kuten edellä olevasta asetelmasta ja kartasta 1 huomataan. Tämä raja on usein hahmotettu koko peräpohjalaisen alueen suurimmaksi murrerajaksi, ja sitä se onkin aina Rovaniemen, Kittilän ja Kolarin rajan kohtauspaikkaan saakka. Sen pohjoispuolella murrepiirteiden isoglossit kulkevatkin jo eri tavalla (ks. karttaa 1). Nykyisen murrerajan kulkeminen Keminmaan ja Tornion välissä on sitäkin hämmästyttävämpää, että sen synty palautuu aina varhaiseen keskiaikaan saakka.

Tornion ja Kemin murrealueiden taustalla on Lapin kahden suuren joen eli Kemi- ja Tornionjoen vesistöjen varsille keskittynyt asutus, jonka syntyä Vahtola on selvittänyt nimistötutkimuksen avulla (1980). Samalla näiden kahden välillä on kulkenut alueen vanhin tunnettu hallintoraja, Kemin ja Tornion Lapin raja, keskiaikaisten Kemin ja Tornion suurpitäjien raja ja vanha Upsalan ja Turun hiippakuntien sekä myöhemmin Länsipohjan (Uumajan) ja Oulun läänin raja. Tästä ns. Kemin–Kaakaman rajalinjasta sovittiin Kompanasundissa jo vuonna 1346, jolloin Upsalan arkkipiispa Hemming ja Turun piispa Hemming tapasivat sopiakseen hiippakuntiansa rajan. Samaan aikaan Perämeren rannikosta jatkuivat myös maallisen vallan kiistat Novgorodin ja Ruotsi-Suomen välillä, vaikka alue Pähkinäsaaren rauhassa olikin selvästi jäänyt Novgorodin puolelle. (Julku 1985: 100–112, 274–275; Wikström 1982: 24–25.)

Rajan synty palautuu vielä paljon varhempaan aikaan, ainakin 1100-luvulle mutta ehkä vieläkin varhemmaksi. Tornionlaaksoon oli nimittäin jo varhain syntynyt vankka suomalainen asutus, joka liittyi länsisuomalaiseen asutukseen ja selvästi Ruotsin kruunun alaisuuteen. Pohjanrannalle eli Kemin ja Limingan väliselle alueelle taas oli länsisuomalaisen tai muinaishämäläisen asutuksen sekaan tullut karjalaista väestöä Novgorodin ikivanhojen nautintasuhteiden pohjalta. Kun siis Pähkinäsaaren rauhan rajalinjaa ei pohjoisessa ollut erikseen määritelty, muotoutui Kemin–Kaakaman vanha nautintaraja käytännössä myös valtakunnanrajaksi. (Julku 1985: 100–112; Wikström 1982: 24–25; ks. myös Julku 1986.) Puheena oleva rajanveto vastaa nykyisin Keminmaan (Kemin maaseurakunnan) ja Tornion (Alatornion) kunnanrajaa. Sama raja jatkuu Perämeren rannalta pohjoiseen noudatellen suurin piirtein Tornion, Ylitornion, Pellon, Kolarin ja Muonion nykyistä itärajaa, vaikkei sitä suunnilleen Molkokönkään pohjoispuolelta tarkoin määriteltykään ennen kuin 1700-luvulla. Vuosien 1754 ja 1786 rajankäynneissä rajan linja muotoutui jo nykyisen kaltaiseksi siten, että sen pohjoiseksi päätepisteeksi tuli Muonion Sonkamuotka. Enontekiö jäi kuulumaan Tornion Lappiin. (Julku 1991: 24–91.) Kyseessä on siis se sama raja, joka murrekartoissa aina piirretään erottamaan Kemin ja Tornion murretta.

Esittelemieni keskeisten peräpohjalaisten murrepiirteiden levikeistä nousee edellä esitetyn valossa erityisen mielenkiintoiseksi *st*-yhtymän assimilaation alue. Tätä piirrettä on dialektologisessa kirjallisuudessa epäilty karjalaisuudeksi (ks. esim. Paunonen 1987: 228). Jos ajatellaan Kemin–Kaakaman rajalinjan todella olleen novgorodilaisten nautin-

▷

nan läntinen raja, sopisi *juossa, aukassa* -tyypin levinneisyys hyvin yhteen tämän seikan kanssa. Karjalaisvaikutus Peräpohjolassa olisi siis pysähtynyt enimmillään juuri Kemin–Kaakaman rajaan. Sen länsipuolella olleesta Tornion murteesta olisi siten ehkä löydettävissä vanhempaa länsisuomalaisuutta ja toisaalta samalla koko alueen alkuperäisintä suomea osoittavia murrepiirteitä.

Vaikka yhden äännepiirteen levinneisyydelle ei paljon voi perustaa, voi muinaiselle karjalaisraja-hypoteesille löytää muutakin tukea. Tornion murteessa jälkitavujen vokaalisysteemit (*korkea, maitoa*) noudattavat nimittäin alkuperäistä myöhäiskantasuomalaista edustusta ja alueelta puuttuvat švaa ja yksinäis-s:llinen inessiivi, jotka tuonnempana todistelen myöhäisiksi pohjalaisuuksiksi. Yksikön 1. ja 2. persoonan pronominitkin saattavat Tornion murteessa olla vanhastaan asussa *mi* ja *si*. Kemin murteen *mie* ja *sie* saattavat siis nekin olla alun perin Novgorodin nautintarajaan pysähtyneitä karjalaisuuksia (näin myös Winsa 1991: 186–187), jotka vasta sittemmin ovat levinneet Tornion murteeseen. Onhan persoonapronominityyppi *mie, sie* ollut sittemmin hyvin ekspansiivinen ja levinnyt myös Kemin murteen pohjoisosiin (ks. Atsinki 1997: 19–20). Myöskään kolmatta karjalaiseksi epäiltyä murteellisuutta eli passiivimuotojen käyttöä monikon 3. persoonan funktiossa (*het menthin*) ei juuri esiinny Tornionväylän varressa (Pääkkönen 1990: 135–137). Tosin tätä piirrettä esiintyy Keminkin murteessa vain sen pohjoisosissa, ja lisäksi se tunnetaan Tornion murteen pohjoisimmista osista ja erityisesti kveenimurteista (ks. esim. Virtaranta 1982: 300–303; Lindgren 1993: 82–87). Peräpohjalaisen *het menthin* -tyypin syntaktinen distribuutio vastaa kuitenkin karjalan tyyppiä, kuten Atsinki on todistanut (1998: 206).

Tornion murteen pohjoisosissa esiintyy lisäksi muutamia sellaisia arkaismeja, jotka varmasti kuuluvat alueen vanhimpaan murteeseen, jos uskotaan siihen diffuusioteoreettiseen näkemykseen, jonka mukaan uudennokset leviävät ensin rintamaille ja periferioissa säilyy jäänteitä kielimuodon varhemmista vaiheista. Pohjoisimmista osista Tornion murretta ja osin Jällivaarankin murteessa tavataan nimittäin dentaalispiranttia *t:n* heikon asteen vastineena (*kuδūla, saaδa, tuoδa*) (Airila 1912: 89), jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* säilymistä alkuperäisessä asemassaan vokaalien välissä sekä sananloppuisten konsonanttien säilymistä, tosin *t:ksi* muuttuneena, esim. *valet, peret, orit* (Mantila 1992: 43–58, 100; Paunonen 1987: 213, 218).¹ Näissä piirteissä olen taipuvainen näkemään Tornionjokivarteen jo rautakaudella muodostuneen suomalaisasutuksen (tästä ks. esim. Vahtola 1980: 37; Julku 1986) murteen reliktejä. Samalla olen sitä mieltä, että nämä piirteet osoittavat niin vanhaa kerrostumaa, että muinaishämäläisyyden sijasta voisi puhua yleisemmin vain vanhasta läntisyydestä tai suorastaan myöhäiskantasuomalaisuudesta. Tunnetaanhan peräpohjalaisista murteista selvästi myöhempään hämäläisyyteen viittaavana piirteenä dentaalispirantin jatkajana esiintyvät *l*-reliktit, esim. *palja, kalve, lalva* (Paunonen 1987: 224).

Vain Tornion murteeseen rajoittuvista läntisistä murrepiirteistä voidaan tässä tarkemmin kommentoitujen piirteiden lisäksi luetella monia. Näitä ovat esimerkiksi *k:n* astevaihtelutyyppi *tekee : tehen, lk*-yhtymän heikon asteen vastinetyyppi *pelvon, halvon* (ks. kui-

¹ Paunonen on suullisesti huomauttanut kirjoittajalle, että peräpohjalaismurteiden äärireunoilla tavataan muutamia sellaisia arkaismeja, jotka puuttuvat murteen ydinalueilta ja jotka mahdollisesti kertovat jostain Peräpohjolan vanhimmasta suomesta.

tenkin Cannelin 1888: 30), alkuperäisen vokalismien säilyminen pääpainollisissa tavussa sellaisissa tapauksissa kuin *tuoha*, *syöhään*, jotka Kemin murteessa kuuluvat *tuuhan*, *syyhän*, vain Tornion murteen pohjoisosissa tavattava jälkitavun *i*-loppuisen diftongin jälkikomponentin säilyminen (*punainen*) sekä lyhyen painottoman vokaalin puolipituus lyhyen painollisen tavun jäljessä (*kalà*). (Kettunen 1940: kartat 39, 56, 74, 125, 198; Paunonen 1987: 216–219.) Itse asiassa tärkeä kysymys onkin nyt, onko Kemin murteistossa sellaisia läntisyyksiä, jotka puuttuvat Tornion murteesta ja joita ei voi selittää pohjalaisuuksiksi. Se jää tulevan tutkimuksen selvitettäväksi, mutta jos näitä ei voida osoittaa, se vahvistaa osaltaan sitä tässä esittämäni näkemystä, että Novgorodin ja Ruotsin rajan hahmottuminen Perämeren pohjukassa varhaisella keskiajalla on vaikuttanut Tornion ja Kemin murteiston rajan kehittymiseen. Rajan länsipuolella alueen varhempi läntinen murrekanta ja toisaalta tietyt arkaismit ovat siis säilyneet paremmin. Vielä on muistutettava siitä jo Airilan todistamasta seikasta (1912: 249–251), että mainituilla läntisyyksillä on selvästi lounainen tai alasatakuntalainen levikki (myös Paunonen 1987: 216–223). Avoimeksi jää tässä, onko tuo lounaisuus alueella vasta sitten syntyntä, kun Novgorodin raja jo esti sen leviämisen idemmäs Kemijoen vesistön varsille, vai ovatko myöhemmät kerrokset haudanneet siellä alleen nämä vanhat läntisyydet.

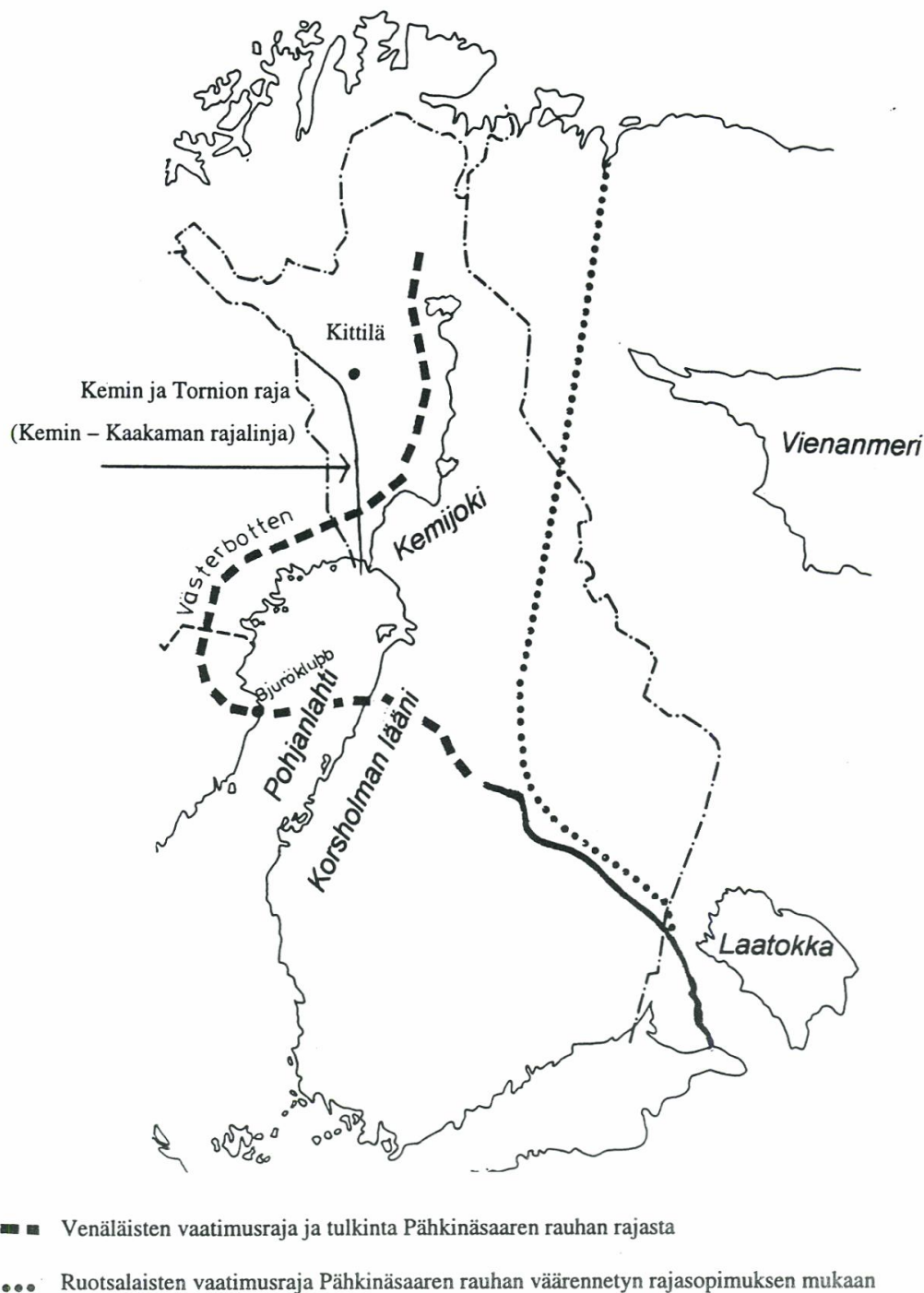
Enemmän karjalaisvaikutuksen pysähtymisestä Kemin–Kaakaman linjalle ovat vielä yhtenä todisteena paikannimet. Vahtola nimittäin on osoittanut, että karjalaislähtöinen nimiaines on Kemijokivarressa paljon runsaampaa kuin Tornionjokivarressa, »mikä kuvastaa tietysti erilaisuutta karjalaisen asutuksen ja muunkin vaikutusvallan vahvuudessa». (1980: 384.) Hypoteesiani heikentää se, että toisaalta tietysti Tornion murrealueen karjalaisuudesta on paitsi arkeologisia ja kirjallisia todisteita myös kielellisistä evidenssiä, esimerkiksi sanaston osalta on runsaasti havaintoja Tornion murteen alueelta ja lännempääkin aina Jällivaaran murteesta asti (Winsa 1991). Edelleen jotkin mahdollisesti karjalaisuusiksi luokiteltavat äänne- ja muoto-opin piirteet tunnetaan toki myös Tornion puolella. Tällainen on esimerkiksi geminaatta-*r*:llinen abessiivin päätte ja yksikön 3. persoonan *pi*-päätte, joka tosin voi olla vanha läntisyyskin (Paunonen 1987: 228).

Kittilän asema Tornion ja Kemin Lapin välissä on mielenkiintoinen. Murrealuejoutuksissa Kittilä on tavattu esittää aina Kemin murteen alaryhmänä, jota Airilasta lähtien on kutsuttu Ounasjoen välimurteeksi. Kuitenkin monet keskeiset piirteet Kittilän murteessa viittaavat yhtä hyvin Tornion murteeseen. Tässä tarkastelluista seikoista nimittäin jälkitavujen *eA*-yhtymät edustuvat asussa *korkea*, inessiivi on geminaatta-*s*:inen, yksikön 1. ja 2. persoonan pronominit ovat tyyppiä *mie*, *sie*. Toisaalta tunnettuja ovat *juossa*, *aukassa*-tyyppi sekä *mUs*-tunnuksinen superlatiivi. Itse asiassa Kittilä voitaisiin mainituista syistä lukea yhtä hyvin Tornion kuin Keminkin murteen alaryhmäksi, kuten jo Airilakin toteaa. (1912: 6–11; ks. myös Cannelin 1888: 2.)

Kittilän muusta myöhemmän Kemin Lapin alueen murteesta poikkeavalle kannalle löytyy jälleen selitys hallinnollisista rajoista. Nimittäin vaikka edellä mainittu Kemin ja Tornion vanha raja kulkeekin suunnilleen nykyistä Kolarin ja Muonion vastaista linjaa myöten, on Kittilä ollut aina 1600-luvun alkuun saakka kiinteässä yhteydessä juuri Tornion Lappiin. Vuodelta 1593 on tieto, että Kittilän lapinkylä maksoi veronsa Ruotsille yhdessä muun Tornion Lapin kanssa. Sodankylä, Sompio, Kuolajärvi, Maanselkä ja Kitkajärvi puolestaan maksoivat veronsa Venäjälle. (Itkonen 1984: 46–48; ks. myös Wikström 1982: 44.) Edelleen Kittilä liittyy Tornion Lappiin jo 1400-luvun lopun rajakiistoissa. Kartta 2

▷

perustuu Wikströmin 1982 esittämään karttaan, johon on merkitty venäläisten vaatimusraja 1493 Länsipohjassa ja nykyisessä Suomen Lapissa. Siitä käy ilmi, että venäläinen tulkinta Pähkinäsaaren rauhasta käsittää koko Perämeren rannikon kuuluvan Venäjälle. Pohjoisempana raja kuitenkin kaartaa itään siten, että juuri Kittilän seutu jää Ruotsin puolelle. (Wikström 1982: 34–35; ks. myös esim. Lundholm 1991: 306, 333–334.) Ilmeisesti näiden vanhojen verotus- ja vaatimusrajojen seurauksena Kittilä on sekä 1600- että 1700-luvun alunkin ulkomaisissa kartoissa aina piirretty kuuluvaksi Tornion Lappiin (ks. van Mingroot ja van Ermen 1988: 102–105, 114–115).

Kartta 2. Ruotsin ja Venäjän rajakiista vuonna 1493 sekä Kemin ja Tornion raja (Kemin–Kaakaman raja) (ks. Wikström 1982: 35). Kartan on piirtänyt puhtaaksi Kristiina Karjalainen.

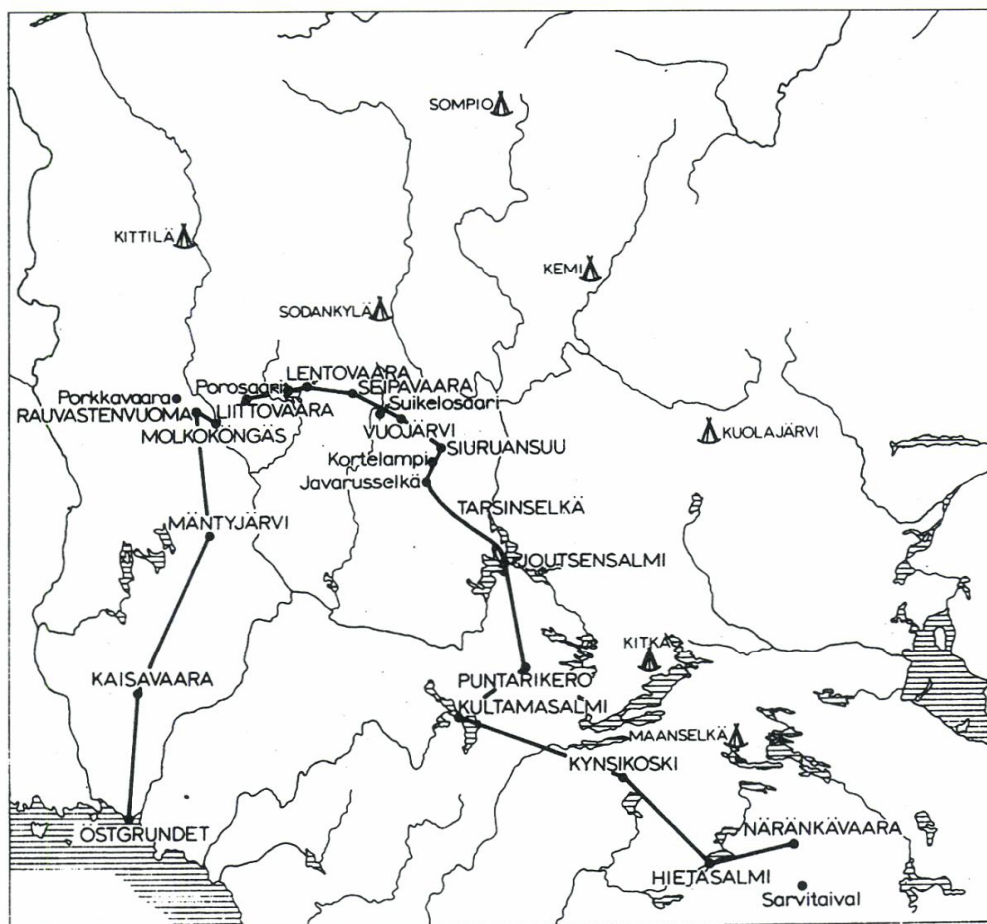
KEMIN LAPIN RAJANVEDOT JA POHJALAISUUKSIEN KIILA

KEMIJOEN ALAJUOKSUN YHTEISPOHJALAISET MURREPIIRTEET

Merkittävä murreraja peräpohjalaisten murteiden välillä kulkee Rovaniemen pohjoispuolella Kittilää ja Sodankylää vasten. Tälle rajalle nimittäin ulottuvat peräpohjalaismurteiden erottamiseen käytetyistä piirteistä švaa-vokaali, yksinäis-s:llinen inessiivi ja jälkitavujen *OA*-yhtymän edustuksena *UA*, kuten kartasta 1 ilmenee. Näistä švaa on ollut viime vuosikymmeninä ekspansiivinen, ja se on ylittänyt entisen pohjoisrajansa ja on nykyään tunnettu koko Sodankylän alueella ja sen pohjoispuolellakin (ks. Atsinki 1997: 52–82). Näille piirteille on ominaista, että ne ovat tunnettuja nimenomaan pohjalaismurteissa. Kemijoen suulta aina Kittilän, Sodankylän ja Kemijärven rajalle ulottuukin tietynlainen pohjalaiskiila, johon siis kuuluvat nykyiset Simo, Keminmaa, Tervola ja Rovaniemen maalaiskunta. Kyseessä on vielä muidenkin keskeisten murteellisuuksien raja. Samalle alueelle sijoittuu vielä jälkitavujen *h*:n säännöllinen *kylhän*-tyyppinen edustus, kun taas pohjoisempana saattaa satunnaisesti esiintyä myös *h*:ta alkuperäisessä asemassaan vokaalien välissä. Kemijärven murteessahan tämä on jo säännöllistäkin. (Mantila 1992: 34–58). Erittäin mielenkiintoisia ovat lisäksi rajan pohjoispuolelle jäävät saamelaisvaikutusta osoittavat piirteet. Näistä Sodankylän eteläsimpiinkiin kyliin ulottuu *mUs*-tunnuksinen superlatiivi, esim. *vanhemus* 'vanhin'. Muita ovat loppukahdennuksen puuttuminen ja sananloppuisen *t*:n redusoituminen *h*:ksi soinnillisen konsonantin edellä, esim. *pojah menthin, mitä sinä annah minulle*. Viimeksi mainitun saamenlähtöisyys on tosin kyseenalainen (prof. Sammallahti, suullinen tieto). Mainittua murrerajaa ei dialektologisessa kirjallisuudessamme ole tähän saakka kommentoitu lainkaan, ja Kettunenkin piirtää tälle kohdin vain kaikkein ohuimman käyttämistään viivatyypeistä (1940). Itse asiassa kaikkein selkein murreraja Tornion ja Kemin rajan itäpuolella piirtyykin juuri Kemijoen alajuoksun ja Kittilän, Sodankylän ja Kemijärven välille, kuten kartasta 1 näkyy.

Puheena olevien murteellisuuksien levikki liittyy selvästi Kemin pitäjän ja Kemin Lapin rajojen kehitykseen. Kartan 1 murrepiirteiden isoglossien tihentymää onkin mielenkiintoista verrata karttaan 3. Se esittää lappalaisten vaatimusrajaa 1600-luvun loppupuolella. Rajaa käsiteltiin käräjillä vuonna 1672, ja sitä tarkensi maanmittari Gedda vuonna 1675. Kemiläisten talonpoikien vaatimuksen mukaisesti raja tuli lopulta kulkemaan jonkin verran kartassa näkyvää rajaa pohjoisempana. Lappalaisten vaatimusraja kulkee Molkokönkäältä Sarvitaipaleelle ja vastaa pohjoisessa suurin piirtein nykyistä Rovaniemen maalaiskunnan rajaa Kittilää ja Sodankylää vasten. (Julku 1968: 12–18; hallintorajasta ks. myös Virrankoski 1985: 205–209.) Kyseessä on täsmälleen sama raja, johon mainittujen murrepiirteiden esiintyminen päättyy tai on päättynyt aivan viime vuosikymmeniin saakka. Murreraja heijastelee siis 1600-luvun Pohjanmaan ja Lapin rajaa (ks. esim. Jutikkala 1949: 30). Suomalainen asutus tosin oli jo 1600-luvun kuluessa useassa kohdin tunkeutunut Lapin puolelle, ensin kalastamaan ja vähitellen myös pysyvästi asumaan (Virrankoski 1985: 206). Itäpuolella vaatimusraja ulottui Kemijärveen saakka, eli tässä kohden raja ei kovin tarkasti vastaa nykyistä kunnanrajaa eikä murrerajaakaan.

▷

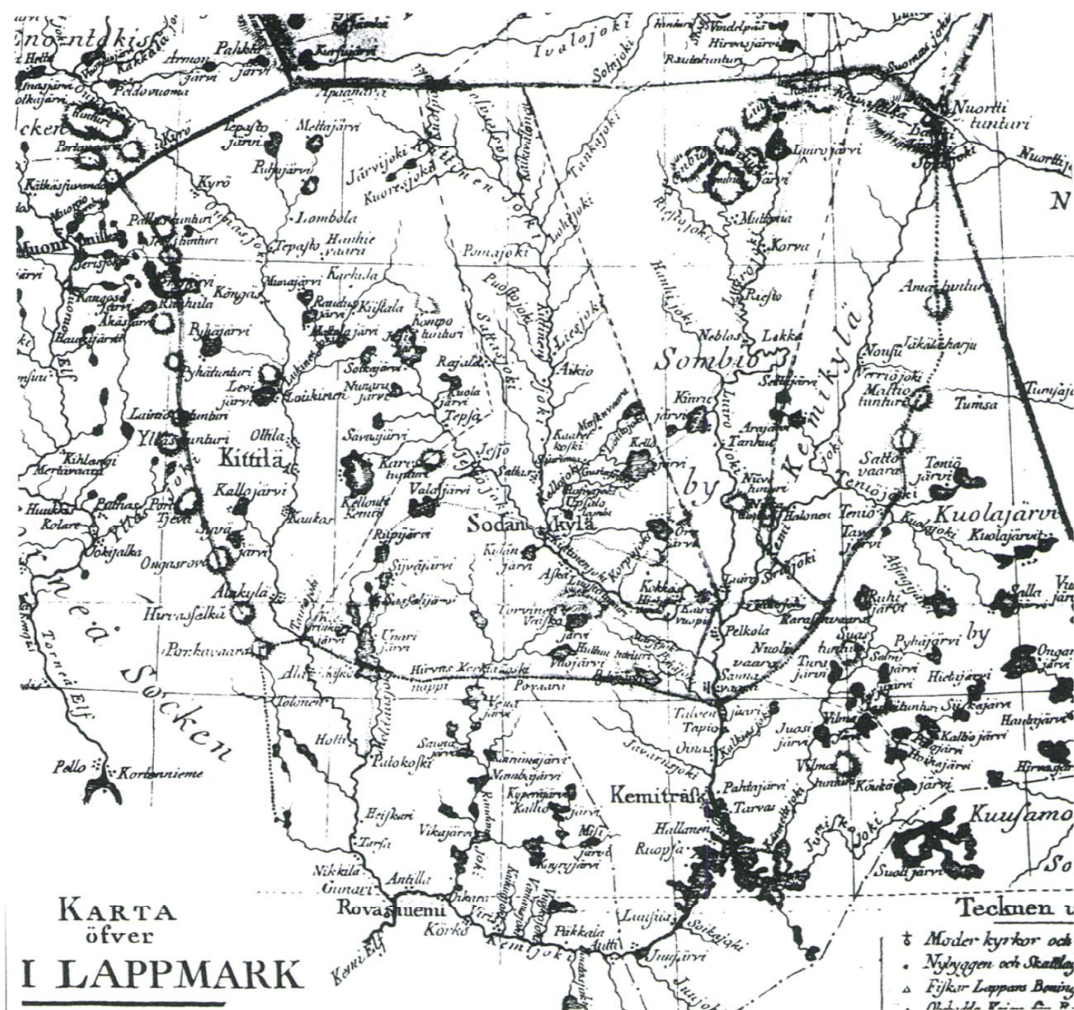
Kartta 3. Lapin ja lannan raja 1600-luvun lopussa lappalaisten vaatimuksen mukaan. (Julku 1991: 33; ks. myös esim. Kehusmaa ja Onnela 1995: 86.)

Kolme keskeistä pohjalaismurteille yhteistä piirrettä ei saa vain levinnälleen luonnollista selitystä esitetyllä hallintorajojen kehityksellä, vaan siinä piilee myös aihe kritisoida aiempia peräpohjalaismurteiden eri aineksia esitteleviä käsityksiä. Esimerkiksi yksinäis-s:llistä inessiiviä on nimittäin esitetty murteiston lounaiseksi perinnöksi (esim. Paunonen 1987: 217). Jos kuitenkin katsotaan eri murrepiirteiden kimppuuntumista eli *kyläsä*-tyypin esiintymistä yhdessä juuri švaa-vokaalin ja *puurua*-tyypin kanssa, ei voi välttyä johtopäätökseltä, että peräpohjalaismurteiden tapauksessa yksinäis-s:llinen inessiivi on nimenomaan pohjalaisuus. Se on levinnyt Kemijoen eteläjuoksulle sen pääasiassa etelämpää Pohjanmaalta siirtyneen väestön mukana, joka on asuttanut aluetta aina Kemin Lapin rajaan saakka. Tuon rajan ulkopuolella lännessä, pohjoisessa ja idässä esiintyy geminaat-inessiivi, jota pitäisin siis Peräpohjolan suomen vanhempana edustuksena. Puheena olevat piirteet ovat siis kaikki alueella nuoria ja viimeisimmän talonpoikaiseksansion tulosta. Näin esitän samalla, että peräpohjalaismurteiden erilähtöisiin syntykerroksiin on lisättävä erityinen pohjalaiskerros. Kuten Paunonenkin on huomauttanut, peräpohjalaismurteiden synnyssä on monia eri-ikäisiä kerrostumia, eikä nykyisiä levinneisyysuhteita voi suoraan verrata toisiinsa (1987: 217). Tämän hypoteesin valossa on tosin selittämätöntä, miksi *sA*-inessiiviä tavataan Jällivaaran murteessa.

Vahtolan mukaan 1500- ja 1600-luvun taitteen uudisasutus Rovaniemellä ja Kemijoen alajuoksulla oli peräisin juuri Pohjois- ja Keski-Pohjanmaan pitäjistä, mm. Siikajoelta, Rantsilasta, Muhokselta, Temmeksestä, Oulunsalosta ja Kalajoelta. Tätä uudisasutusta on usein kommentoitu savolaiseksansion yhteydessä. Väkeä ei kuitenkaan juuri tul-

lut suoraan Savosta, vaan uudisasukkaat tai heidän jälkeläisensä muuttivat alueelle Ii-, Oulu- ja Siikajokilaaksosta. Mukana tuli myös Pohjanmaan rannikon vanhaa länsisuomalaista väestöä. Pohjoisemmas uudisasukkaita vetivät rauha, kaskimaat, kalavedet ja runsaat niityt. (Vahtola 1996: 156–157.) Heidän murteensa puolestaan edusti ehkä valtaosaltaan jo nykyisin tunnettujen keski- ja pohjoispohjalaisten murteiden esivaihetta, jossa kommentoidut piirteet jo esiintyivät ja joiden synnyssä vanhalla läntisellä komponentilla ja toisaalta savolaisuudella on tunnettu osuutensa (tästä ks. Pääkkönen 1988: 147–167).

Kemin Lapin myöhemmätkin rajat heijastavat nykyisiä murrerajoja. Vuonna 1795 nimittäin sovittiin monien erimielisyyksien jälkeen tarkemmin paitsi Rovaniemen ja Sodankylän välinen rajalinja myös Sodankylän ja Kuolajärven (Salla) välinen raja. Linjaksi tuli Poovaara, Kemijoen Talviaissaari, Nuolivaara ja siitä melko suoraan koilliseen Nuortitunturille. (Julku 1968: 47–53.) Näin Kemijärvi ja Kuolajärvi jäivät suomalaisten hallintaan, ja lappalaisten vaatimusraja tuli noudattelemaan nykyistä Pelkosenniemen ja Savukosken etelä- ja itärajaa. Tätä Kemin Lapin tilannetta esittää kartta 4, joka on ote Georg Wahlenbergin vuonna 1802 piirtämän Kemin Lapin kartan näköispainoksesta. Siinä näkyy keskellä Sodankylä, joka oli keskuspaikka, ja sen lisäksi kolme kylää eli Kittilä, Sompio ja Keminkylä. Viimeksi mainittu kattaa suunnilleen nykyisen Savukosken kunnan. Sompion eteläosissa on nykyään Pelkosenniemi eli kartan Pelkola, pohjoisosat taas kuuluvat nykyiseen Sodankylään. Kittilän rajat puolestaan ovat hahmottuneet jo nykyiselleen.

Kartta 4. Kittilä, Sodankylä, Sompio ja Keminkylä. Ote Wahlenbergin (1802) viimeistä Kemin Lappia esittävästä kartasta.

Nykyisissä murrealuejaoissa Kemijärvi, Salla, Pelkosenniemi ja Savukoski tavataan lukea yhdeksi alueeksi, jota kutsutaan nimellä Kemijärven murre. Kettusen kartastossa taas Kemijärvi on erotettu omaksi alueekseen (1940). Kuitenkin mainittu Kemin Lapin viimeinen rajanveto näkyy alueen sisällä edelleen murrerajana, ja aiemmin olenkin jo esittänyt, että jos Kemijärven murrealue halutaan jakaa pienempiin osiin, olisi juuri Pelkosenniemi ja Savukoski erotettava omaksi ryhmäkseen. Selvimmin tämä näkyy jälkitavujen vokaalienvälisen *h*:n eri edustuksien levinnässä. Kemijärvellä ja Sallassa tavataan alkuperäinen tyyppi, jossa *h* esiintyy vokaalien välissä. Tosin varsinkin Sallan murteessa kato on viime vuosikymmeninä vallannut alaa (Ollila 1988: 78–83). Pelkosenniemellä ja Savukoskella eli Kemin Lapin viimeisen rajanvedon pohjoispuolella ylivoimaisimpana edustuksena on jo sisäheittoinen *ranthan*, *methän* -tyyppi. Alkuperäisiä muotoja (*rantahan*, *mettähän*) olen laskenut 10 kielenoppaan puolen tunnin näytteistä vain 13,8 %. Alkuperäisessä asemassa säilyminen on lisäksi selvästi kielellisesti strukturoitunutta: vokaalienvälisiä tapauksia on eniten sellaisen painottoman lyhyen vokaalin jäljessä, jota edeltää lyhyt painollinen tavu, esim. *jokehen*, *venehen*. Morfologisesti muodot ovat useimmassa tapauksessa illatiiveja. (Mantila 1992: 36–38.)

Pelkosenniemen ja Savukosken murteelle on lisäksi ominaista yksi jälkitavujen *h*:hon liittyvä mielenkiintoinen seikka, jota ei tavata sen paremmin Sallassa eikä Kemijärvellä kuin Sodankylässäkään. Se on III infinitiivin illatiivin tunnukseton muoto, jossa lisäksi *h*:ta seuraava vokaali on aina *a* tai *ä*; se ei ole assimiloitunut vartalonvokaalin kanssa kuten yleensä suomen murteissa, esim. *kyselehän*, *soutelehan*, *kattohan*. (Mantila 1992: 37–38.) Piirteen levikki on muutenkin hyvin mielenkiintoinen suomen murteissa. Se esiintyy toisaalta Keski-Pohjanmaalla Vetelinjoen murteessa ja toisaalta peräpohjalaismurteiden reuna-alueilla äärimmäisessä lännessä, pohjoisessa ja idässä eli Jukkasjärven ja Vittangin seudulla, Ruijassa erityisesti Porsangin vuonon tienoilla ja sitten juuri Pelkosenniemellä ja Savukoskella. Piirteen perifeerinen sijainti eri puolilla antaisi viitteitä siitä, että tämä olisi niitä edellä mainittuja peräpohjalaismurteiden vanhoja piirteitä, jotka keskusalueilta ovat hautautuneet myöhempien innovaatioiden alle.

KEMIN LAPIN SAAMELAISSUBSTRAATTI

Kemin Lapin murteen saamelaissubstraatti on varsin ohut, jos ajatellaan äänne- ja muotooppia. Jo puheena olleen *mUs*-tunnuksisen superlatiivin lisäksi kirjallisuudessa on tietoja vain loppukahdennuksen puuttumisesta, *ts*-yhtymästä (*paltsa* 'kulunut peski') ja sananloppuisen *o*:n muuttumisesta *u*:ksi, esim. *tal**u* (Cannelin 1888: 3, 16). Saamelaispiirteiden osoittamisessa täytyy tietysti olla myös hyvin varovainen, koska lainanantajakieleksi on tässä ainakin osaksi oletettava 1800-luvun lopussa lopullisesti sammunut keminsaame, josta tietoja ei juuri ole säilynyt.

Kaikkein selvimmin viimeisen Kemin Lapin alueelle sijoittuu *mUs* : *mUkse* -tunnuksisen superlatiivin käyttö. Asian on havainnut jo Cannelin, joka pitää näitä »lapinkielestä lainattuja» muotoja toisaalta suomen komparatiivin ja toisaalta superlatiivin vartalosta muodostettuina, esim. *vanhemmus* < *vanhemp* + (*m*)*us*, *rikhaimmus* < *rikhain* + *mus* (1888: 66; ks. myös Korhonen 1981: 248–249). Tunnus voi siis olla myös geminaatallinen *mmUs*. Edelleen se voi liittyä suoraan myös adjektiivin vartaloon ilman, että mitään merkkejä suomen komparatiivista tai superlatiivista on, esim. Savukoskelta olen merkinnyt *hieno-*

mus ('hienoin'). Itse tunnen tämän seikan parhaiten juuri viimeisen Kemin Lapin alueelta eli Savukosken, Pelkosenniemen, Sodankylän ja Kittilän murteesta. Superlatiiviva tutki-
neella Punttilalla on lisäksi kaksi mainintaa alueen reunoilta Rovaniemeltä ja Muoniosta. Samoin kveenimurteissa piirre on tunnettu. (Punttila 1985: 55–56.)

LOPUKSI

Tässä artikkelissa tutkin vanhojen hallinto- ja nautintarajojen vaikutusta peräpohjalais-
murteiden alaryhmien muodostumiseen. Lähestyin aihetta lähinnä muutamien keskeisten
alaryhmiä erottaviksi mainittujen kielenpiirteiden isoglossien kautta eli etsin nykyisille
murrerajoille selityksiä eri aikoina voimassa olleista rajoista. Keskityin murrealueen sy-
dänosiin siten, että Jällivaaran murre ja kveenimurteet jäivät pääosin syrjään. Näkemyk-
seni mukaan peräpohjalaismurteiden syntyyn on vaikuttanut erityisesti kaksi suurta raja-
linjaa ja niiden kautta kaksi suurta murretörmäystä.

Peräpohjalaismurteiden vanhimmiksi kerrostumiksi on tähänastisessa dialektologisessa
kirjallisuudessa yleensä mainittu muinaishämäläinen ja lounainen kerrostuma. Ensimmäi-
sen jakautumisen tällä läntispohjaisella murrealueella on aiheuttanut ns. Kemin–Kaaka-
man rajalinja, joka vuonna 1346 sovittiin Turun ja Upsalan hiippakuntien rajaksi. Raja
saattaa olla vielä vanhempikin ja kertoa novgorodilaisten ja Ruotsin kruunun alamaisten
välisestä nautintarajasta. Tämän seurausta on mahdollisesti, että kaksi peräpohjalaisten
murteiden tuntomerkkiä, joita on tavattu mainita muinaiskarjalaisiksi, eli *st*-yhtymän as-
similaatio (*juossa*, *aukassa*) ja passiivin käyttö monikon 3. persoonan imperfektissä (*het*
menthin), eivät ole päässeet leviämään tämän rajan länsipuolelle muualla paitsi aivan
pohjoisessa. Samalla Tornion murre on säilyttänyt selvemmin läntisen ja erityisesti lou-
naisen leimansa sekä muutamia sellaisia alueen mahdollisesti vanhimmasta suomesta
periytyviä piirteitä, jotka idempää ovat hävinneet. Paikannimistö on myös Kemijokivar-
ressa karjalaisempaa kuin Tornionjokivarressa. Kemin–Kaakaman rajalinja on samalla
nykyinenkin Keminmaan (ent. Kemin maaseurakunnan) ja Tornion (Alatornion) raja, joka
jatkuu Perämeren rannikolta ylöspäin noudatellen Ylitornion, Pellon, Kolarin ja Muonion
itärajaa. Se on samalla Kemin ja Tornion Lapin ikiaikainen raja ja nykyinen Kemin ja
Tornion murteen raja.

Toinen suuri raja muodostuu peräpohjalaismurteiden sisään aivan toisaalle kuin taval-
lisimmin esitetyt murrekartat osoittavat. Kemin Lapin 1600- ja 1700-luvun rajanvedot ovat
nimittäin kaikki jättäneet jälkensä myös murrekartalle. Niinpä 1600-luvun Kemin pitäjän
ja Kemin Lapin eli samalla myös Pohjanmaan ja Lapin raja, joka kulkee Kittilän ja So-
dankylän etelä- ja Kemijärven länsirajaa pitkin, on salvannut aina viime vuosikymmeniin
saakka kolmen keskeisen pohjalaispiirteiden leviämisen edelleen pohjoisemmas. Piirteet ovat
yksinäis-s:llinen inessiivi, švaa-vokaali ja jälkitavujen *OA*-vokaaliyhtymän edustuminen
UA:na. 1600-luvun lopussa Kemijärvi ja Salla (Kuolajärvi) liitettiin suomalaisten uudis-
asukkaiden alueeseen ja Kemin pitäjään. Näin peräpohjalaisissa murteissa on erotettavis-
sa aivan erityinen pohjalainen kerros, jota ei ole aiemmin tutkimuksessa kommentoitu.
Tämän Kemijoen alajuoksun pohjalaiskiilan pohjoispuolella oli viimeinen rajoin määri-
teltä Kemin Lappi, jonka murteessa näkyy ohut saamelainen substraatti, josta kertoo esim.
mUs-tunnuksisen superlatiivin käyttö.

▷

Edelleen tiivistäen oletan siis, että peräpohjalaismurteiden synnyssä on nähtävissä kaksi suurta murretörmäystä: 1) rautakauden lopusta aina 1500-luvulle saakka vanhan läntisyyden ja karjalaisuuden törmäys, jonka lievänä rajana on Kemin–Kaakaman rajalinja ja sittemmin Kemin ja Tornion murteen raja sekä 2) 1500- ja 1600-luvuilla savolaisväritteisen pohjoispohjalaisuuden ja Kemin–Kaakaman linjan itäpuolelle jääneen läntisiä ja karjalaisia aineksia sisältäneen murteen törmäys, jonka pohjoisrajaksi tuli 1600-luvun Pohjanmaan läänin ja Kemin Lapin raja. Tässä kommentoitujen piirteiden lisäksi vielä useat muutkin murteellisuudet saavat selityksen levikilleen vanhoista hallintorajoista.

LÄHTEET

- AIRILA, MARTTI 1912: *Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta*. Suomi 12. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ATSINKI, MARIANNE 1997: *Sodankylän murteen monikon 3. persoonan imperfekti ja švaavokaali. Geolingvistinen sovellus*. Pro gradu -työ. Oulun yliopisto.
- 1998: Sodankylän murteen muuttuminen — monikon 3. persoonan imperfektin variaatio. – Arja Koskinen & Eira Söderholm (toim.), *Barentsin alueen itämerensuomalaiset vähemmistöt ja kirjakieli* s. 200–207. Nordlyd No. 26. Tromsø University working papers on language and linguistics.
- CANNELIN, KNUT 1888: *Tutkimus Kemin kielenmurteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ITKONEN, T. I. 1948 (1984): *Suomen lappalaiset vuoteen 1945*. Helsinki: WSOY.
- JULKU, KYÖSTI 1968: Kemin pitäjän ja Kemin Lapin raja. – Aimo Hiltunen (toim.), *Lapin tutkimusseuran vuosikirja IX*. Rovaniemi.
- 1985: Keskiaika ja 1500-luku. – Kyösti Julku (toim.), *Faravidin maa. Pohjois-Suomen historia 1985* s. 82–199. Oulu: Pohjoinen.
- 1986: *Kvenland–Kainuunmaa*. *Studia Historica Septentrionalia* 11. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- 1991: *Kemin ja Tornion vanha raja*. *Studia historica septentrionalia* 19. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- JUTIKKALA, EINO 1946: *Suomen historian kartasto*. Helsinki: WSOY.
- KEHUSMAA, AIMO – ONNELA, SAMULI 1995: *Suur-Sodankylän historia I*. Suur-Sodankylän historiatoimikunta.
- KETTUNEN, LAURI 1930: *Suomen murteet II. Murrealueet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KORHONEN, MIKKO 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 1993: *Miten muodot muuttuvat? Ruijan murteiden verbintaivutus Raisin, Pyssyjoen ja Annijoen kveeniyhteisöissä*. Kielten ja kirjallisuuden laitos, Tromssan yliopisto.
- LUNDHOLM, KJELL 1991: Valta ja esivalta. – *Tornionlaakson historia I. Jääkaudelta 1600-luvulle* s. 302–321. Tornionlaakson kuntien historiatoimikunta.

- MANTILA, HARRI 1992: *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAN MINGROOT, ERIK – VAN ERMEN, EDUARD 1988: *Suomen ja Skandinavian vanhoja karttoja*. Helsinki: Tammi.
- OLLILA, OUTI 1988: *Sallan murteen erityispiirteitä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- PAUNONEN, HEIKKI 1987: De finska dialekterna på Nordkalotten och deras förhållande till de andra finska dialekterna. – Kyösti Julku (toim.), *Nordkalotten i en skiftande värld — kulturer utan gränser och stater över gränser* s. 211–237. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- PUNTTILA, MATTI 1985: *Nominien superlatiivisuuden ilmaiseminen. Vertailun typologiaa ja Kymenlaakson murteiden tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÄÄKKÖNEN, MATTI 1988: Hailuodon murteesta. – Reija Satokangas & Kyösti Julku (toim.), *Hailuodon keskiaika* s. 145–178. *Studia historica septentrionalia* 15. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- 1990: Passiivimuotoja monikon 3. persoonan funktiossa. – Helena Suni (toim.), *Laatokan piiri. Juhlakirja Heikki Leskisen 60-vuotispäiväksi 10.10.1990*. Helsinki: Vapokustannus.
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- WAHLENBERG, GEORG 1802: *Karta öfver Kemi Lappmark. På friherre S. G. Hermelius anmodan enligt Astronomiske Observationer författad under en Resa omkring Nordkap och i Kemi Lappmark År 1802*. Näköispainos. Helsinki: Karttakeskus.
- VAHTOLA, JOUKO 1980: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus*. *Studia historica septentrionalia* 3. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- 1996: Kiinteän asutuksen synnystä kappeliseurakunnan perustamiseen. – Matti Saarnisto, Hannu Kotivuori, Jouko Vahtola & Matti Enbuske (toim.), *Rovaniemen historia vuoteen 1701. Kotatulilta savupirtin suojaan* s. 129–210. Rovaniemen kaupunki, maalaiskunta ja seurakunta.
- WIKSTRÖM, STEN 1982: *Norrbotten, en studie om gränser*. *Tornedalica* 38. Luleå.
- WINSA, BIRGER 1991: *Östligt eller västligt? Det äldsta ordförrådet i gällivarefinskan och tornedalsfinskan*. *Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Fennica Stockholmiensia* 2.
- VIRRANKOSKI, PENTTI 1985: 1600-luku. – Kyösti Julku (toim.), *Faravidin maa. Pohjois-Suomen historia 1985* s. 200–235. Oulu: Pohjoinen.
- VIRTARANTA, PERTTI 1982: Havaintoja Kurravaaran murteesta. – *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinaviens. Studier tillägnade Tryggve Sköld den 2. november 1982* s. 287–306. *Kungliga skytteanska samfundets handlingar* nr. 26.

DIALECT BOUNDARIES AND ADMINISTRATIVE BOUNDARIES IN FINNISH LAPLAND

The article examines the impact of old administrative and functional boundaries on the formation of subgroups amongst the Northernmost Finnish dialects in Lapland. The writer's main finding is that the most important dialect boundaries in Northern Finland have taken shape as a consequence of two important boundary lines and a meeting of dialects. Firstly, the boundary between the Kemi and Tornio dialects is the same as the boundary that existed between Novgorod and Sweden, the history of which can be traced to as far back as the 12th century. This is also the ancient boundary between Kemi and Tornio Lapland, and is the administrative boundary later confirmed on many occasions. West of this boundary, the region's old Western Finnish dialect features have been best preserved in the Tornio dialect, along with some very archaic features which are no longer found in the Kemi dialects. Correspondingly, the distribution of some dialect features presented as being Karelian features, such as *st* cluster assimilation and the past tense 3rd person plural *het menthin*, covers only the area of the Kemi dialect. Toponyms also demonstrate stronger Karelian features along the banks of the River Kemi than the River Tornio.

A second major dialect boundary in Northern Finland runs along the southern and western boundaries of Kittilä, Sodankylä and Kemijärvi, with the lower reaches of the River Kemijoki forming a separate dialect area. In this area there are features common to Ostrobothnian dialects: the schwa vowel; the representation of the *oa* or *öä* combination in second or later syllables as *ua* or *yä*; and the single-*s* inessive case. To the north of the boundary, a thin Saami substrate can be detected in the dialect. This is the boundary of the 17th century parish of Kemi and Kemi Lapland, south of which is concentrated the population that originally migrated from Ostrobothnia, further south, starting at the end of the 16th century. This boundary has not previously been commented on in the literature on Finnish dialectology. ■

Kirjoittajan osoite (address):

Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, PL 1000, 90014 Oulun yliopisto

Sähköposti: *harri.mantila@oulu.fi*